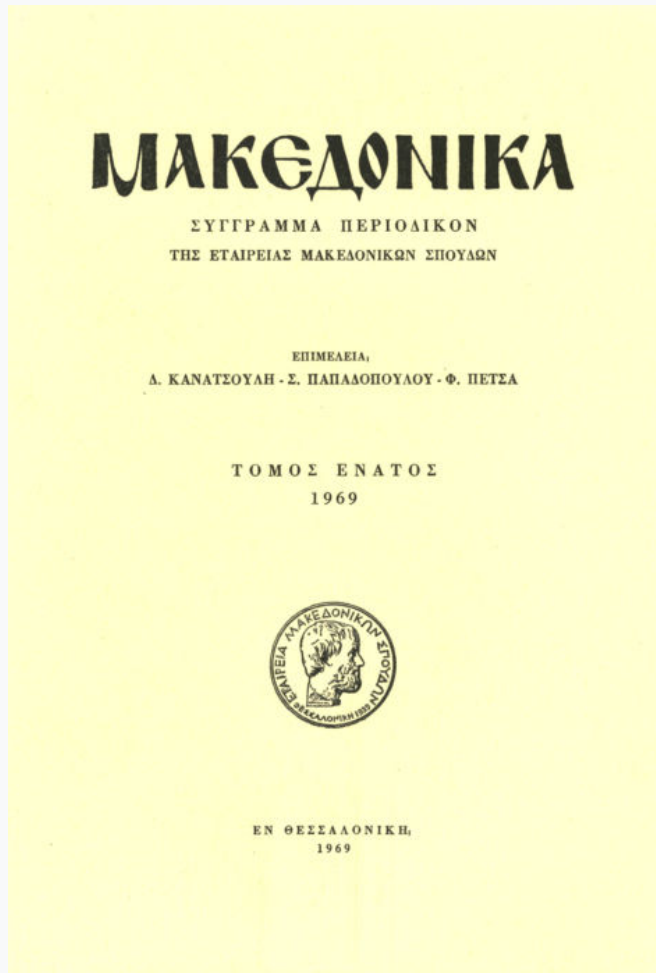

Makedonika

Vol 9 (1969)

Un firman pour la construction de la première église de Yenitsa

Βασίλης Δημητριάδης

doi: [10.12681/makedonika.1050](https://doi.org/10.12681/makedonika.1050)

Copyright © 2015, Βασίλης Δημητριάδης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Δημητριάδης Β. (1969). Un firman pour la construction de la première église de Yenitsa. *Makedonika*, 9, 324–336.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.1050>

ΕΝΑ ΦΙΡΜΑΝΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΕΓΕΡΣΗ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΩΝ ΓΕΝΙΤΣΩΝ

Ἀπὸ τὶς λιγότερο γνωστὲς πόλεις τῆς Μακεδονίας εἶναι καὶ τὰ κοντινὰ στὴ Θεσσαλονίκη Γενιτσά. Πολὺ νωρὶς, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγώνα, ἡ σλαβικὴ προπαγάνδα προσπάθησε νὰ ἐκμεταλλευθῆ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς πόλης χρησιμοποιοῦσαν τὸ τοπικὸ σλαβικὸ ἰδίωμα γιὰ νὰ χαρακτηρίσουν τὴν πόλιν «σλαβομακεδονικὴ» καὶ νὰ πείσουν, τόσο τοὺς ξένους ὅσο καὶ τοὺς κατοίκους ἀκόμη, ὅτι ἦταν Σλάβοι. Ἡ προστασία ποῦ ἡ γειτονικὴ ὁμώνυμη λίμνη προσέφερε, τοὺς ἔδινε, ὅπως εἶναι γνωστὸ, τὴ δυνατότητα νὰ χρησιμοποιοῦν ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πειθῶ, τὰ σχολεῖα καὶ τὰ χρηματικὰ βοηθήματα καὶ ἄλλα μέσα πρὸ «σκληρῶ». Πολλοὶ κάτοικοι καὶ πρόκριτοι βρῆκαν τὸ θάνατο, γιατί ἀρνοῦνταν νὰ προσχωρήσουν στὶς τάξεις τῶν Βουλγάρων¹, κι ἄλλοι ζοῦσαν μὲ τὸ διαρκῆ φόβο τῆς δολοφονίας.

Μιὰ ἀκόμη ἀπόδειξι τῆς ἐλληνικότητος τῶν κατοίκων τῆς πόλης αὐτῆς εἶναι καὶ ἓνα φερμάνι ποῦ σώζεται στὰ χέρια τῆς οἰκογενείας Κ. Μπόσκου². Τὸ φερμάνι αὐτό, ποῦ χρονολογεῖται ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 1858, εἶναι ἡ ἄδεια ποῦ ὁ σουλτάνος Ἀβδούλ-Μετζιτ παραχωρεῖ στοὺς Ἑλλήνες κατοίκους τῶν Γενιτσῶν νὰ κτίσουν ἐκκλησία. Πρόκειται γιὰ τὴν ἀνέγερση τῆς ἐκκλησίας ποῦ εἶναι ἀφιερωμένη στὴν ἑορτὴ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καὶ χρησίμευε ὡς μητροπολιτικὸς ναὸς κατὰ τὸ διάστημα ποῦ ὁ Μητροπολίτης Ἐδέσης παρέμενε στὰ Γενιτσά, τὴ δευτέρη πόλιν τῆς περιφερείας του.

Τὸ φερμάνι αὐτὸ πληροφορεῖ τὸ βαλὴ τῆς Θεσσαλονίκης, στὴ δικαιοδοσία τοῦ ὁποῖου ὑπαγόταν καὶ ἡ περιφέρεια (καζάς) τῶν Γενιτσῶν, καθὼς καὶ τὶς τουρκικὲς ἀρχὲς καὶ τοὺς πρόκριτους τῆς πόλης, ὅτι οἱ Ἑλλήνες (Ροῦμι) κάτοικοι τῆς συνοικίας τῶν Γενιτσῶν ποῦ ὀνομαζόταν «Βαρὸς»³ ζήτησαν μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ Ἑλληνος Πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ τοὺς παραχωρηθῆ ἡ ἄδεια νὰ κτίσουν μιὰ ἐκκλησία. Ὁ σουλτάνος παραχωρεῖ τὴν ἄδεια, γιατί στὴν πόλιν δὲν ὑπῆρχε ἐκκλησία ἄλλη, καὶ κα-

1. Ἐνας ἀπὸ τοὺς πρόκριτους ποῦ ἔπεσαν ἀπὸ τοὺς πρῶτους εἶναι καὶ ὁ Χρήστος Χατζηδημητρίου, ποῦ δολοφονήθηκε στὶς 17 Ἰουλίου τοῦ 1905. Νεκρολογία τοῦ ἔγραψε στὶς ἐφημερίδες τῆς Θεσσαλονίκης τῆς 21 Ἰουλίου τοῦ ἴδιου χρόνου ὁ συγγενὴς του καθηγητῆς Γεώργιος Χατζηκυριακοῦ.

2. Τὸ φερμάνι αὐτὸ ἔθεσε στὴ διάθεσή μου ὁ Δήμαρχος τῶν Γενιτσῶν κ. Ἀθ. Κουδούνας, τὸν ὁποῖον εὐχαριστῶ θερμὰ γι' αὐτό, καθὼς καὶ γιὰ τὶς πολύτιμες πληροφορίες ποῦ μοῦ ἔδωσε γιὰ τὴ μικρὴ αὐτὴ μελέτη.

3. Τὴν ὀνομασία αὐτὴ ἔδιδαν οἱ Τούρκοι στὶς συνοικίες οἱ ὁποῖες ἦταν κτισμένες ἔξω ἀπὸ τὰ τεῖχη τῶν πόλεων. Σ' αὐτές, συνήθως, κατοικοῦσαν Χριστιανοί.

θορίζει με ποιους ὄρους πρέπει νά ἀνεγερθῆ αὐτή. Καθορίζονται ἐπίσης οἱ ἀκριβεῖς διαστάσεις τῆς ἐκκλησίας καὶ διευκρινίζεται ὅτι αὐτὴ πρέπει νά οἰκοδομηθῆ σὲ οἰκόπεδο ποῦ πραγματικά ἀνήκει στοὺς «μνημονευθέντας ὑπηκόους καὶ νά μὴν ἔχουν τμήματά του καὶ ἄλλες ἐθνότητες». Ἡ ἀνέγερσή της δὲ θά ἔπρεπε νά βλάβη ἢ νά προκαλῆ κίνδυνο σὲ κανέναν. Τέλος τὸ φιρμάνι κλείνει μὲ τὴ συνηθισμένη στὰ ἔγγραφα τοῦ εἴδους αὐτοῦ σύσταση τοῦ σουλτάνου πρὸς τὶς ἀρχές, νά μὴν ἐμποδίσουν τὴν κατασκευὴ τῆς ἐκκλησίας κατὰ κανένα τρόπο καὶ νά μὴ προσπαθήσουν νά χρηματισθοῦν ἀπὸ τὴν ὑπόθεσι αὐτή.

Τὸ φιρμάνι εἶναι πρωτότυπο (εἰκ. 1-2). Εἶναι γραμμένο μὲ μαύρη μελάνη, σὲ χαρτί διαστάσεων 0,54×0,77μ. Διατηρεῖται σὲ ἀρκετὰ καλὴ κατάσταση. Σὲ μερικά σημεῖα ποῦ διπλώνει εἶναι φαγωμένο. Ἔχει ἀποκοπῆ τὸ ἄγραφο τμήμα πάνω ἀπὸ τὸν τουγρά. Στὴν πίσω ἐπιφάνεια ἔχει τὴν ἐξῆς σημείωσι: «Φερμάνι τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Βαρὸς ἐνορία ὀρθοδόξου ἑλληνικῆς κοινότητος». Μὲ ἄλλη γραφὴ συμπληρώνεται: «ἐπ' ὄνοματι τῆς κοιμῆσεως τῆς Θεοτόκου». Τρίτο χέρι δίνει λαθασμένη τὴ χρονολογία τοῦ ἐγγράφου: «1272. χίλια διακόσια ἐβδομήκοντα δύο ἡτοί 1856». Ἔχει ἀκόμη τὶς συνήθεις ἐπικυρώσεις τῶν ὑπαλλήλων ποῦ ἐξέδωσαν τὸ ἔγγραφο καὶ τουρκικά, μὲ ἀραβικά ψηφία, πρὸς ποιους ἀπευθύνεται¹.

Ἡ μετάφρασι τοῦ φερμανίου ἔχει ὡς ἐξῆς :

Ἄβδουλμετζιτ γιὸς τοῦ Μαχμουτ-Χάν,
πάντοτε νικητῆς.

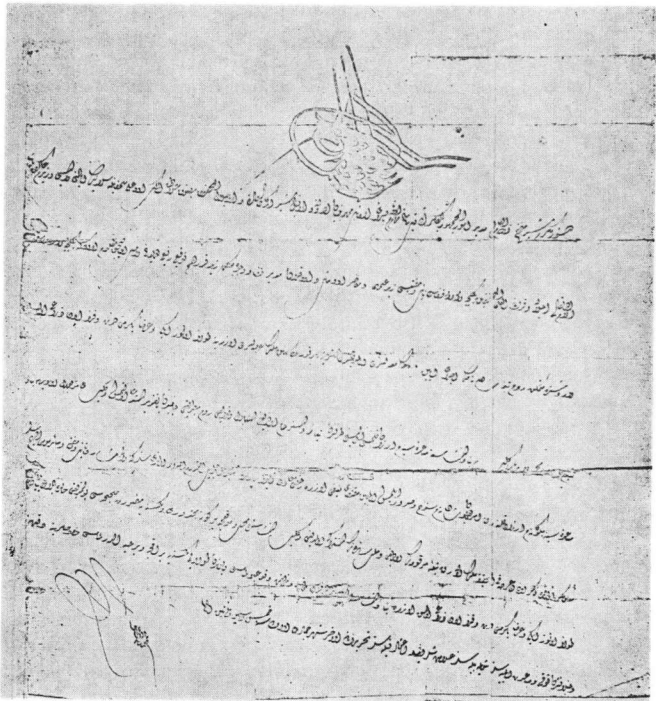
Ὁ ἐξοχώτατος βεζίρης, ὁ ἐκλαμπρότατος στρατηγός, ὁ ρυθμιστῆς τοῦ κόσμου, ποῦ μὲ δξεία κρίσι διευθύνει τὶς ὑποθέσεις τοῦ κοινοῦ, ποῦ διεκπεραιώνει μὲ ὀρθὴ γνώμη τὰ σπουδαῖα κοινὰ ζητήματα, ποῦ θέτει τὴ βάση τοῦ κράτους καὶ τῆς εὐημερίας, ποῦ στερεώνει τοὺς στύλους τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς δόξας, ποῦ ὁ ὕψιστος βασιλιάς τὸν περιστοιχίζει μὲ ποικίλες εὐνοίες, ὁ βεζίρης μου Ἄκιφ πασάς, βαλῆς τοῦ ἐγιαλετίου τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῶν ἐξαρτημάτων της, εἶθε ὁ Θεὸς νά τὸν τιμᾷ αἰώνια, καὶ τὰ πρότυπα τῶν δξυτερκῶν οὐλεμάδων, ὁ ναίτη² καὶ ὁ μουφτῆς³ τοῦ καζᾶ τῶν Γενιτσῶν, εἶθε

1. Selânik valisi hazretlerine ve Yenice-i Vardar na' ib ve muftisine ve sa' ire: «Πρὸς τὸν ἐξοχώτατο διοικητῆ (βαλῆ) τῆς Θεσσαλονίκης, τὸ βοηθὸ τοῦ ἱεροδίκη (naib) καὶ τὸν μουφτῆ τῶν Γενιτσῶν καὶ λοιπούς».

2. Na'ib. Ὁ ἀντικαταστάτης ἢ ἀντιπρόσωπος τοῦ ἱεροδικαστῆ (Kadi), ποῦ εἶχε τὴν ἔδρα του σὲ μεγαλύτερη πόλη. Παλαιότερα τὰ Γενιτσᾶ ἦταν ἔδρα καθῆ (βλ. Evliya Çelebi, Seyahatname, τόμ. 8ος, σελ. 170).

3. Mufti. Συνήθως ὁ ἱεροδίκης (Kadi), προτοῦ ἐκδῶσι μιὰ δικαστικὴ ἀπόφασι, ζητοῦσε τὴ γνώμη τοῦ μουφτῆ, γιὰ τὸ τί ἔπρεπε νά γίνη σύμφωνα μὲ τὸ Κοράνι. Αὐτοῦ ἀπαντοῦσε ἐκδίδοντας ἕναν fetâ.

ή σοφία τους να αυξάνεται, και τὸ καύχημα τῶν ὁμοίων τους και τῶν Ἰσων τους, ὁ διευθυντῆς τοῦ καζᾶ (müdür)¹ και οἱ εὐγενεῖς (ayan) τοῦ τόπου, εἶθε ἡ δύναμή τους να αυξάνεται!

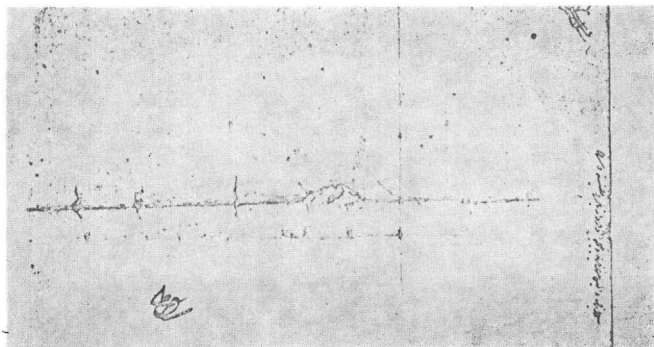

Εικ. 1. Τὸ πρωτότυπο τοῦ φερμανίου.

Με τὴν ἀφίξη τῆς παρουσίας αυτοκρατορικῆς μου διαταγῆς ἄς γίνη γνωστὸ ὅτι ὑπεβλήθη αἴτηση με ἐπίσημο ἔγγραφο ἐκ μέρους τοῦ Ἑλληνοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως και τῶν ἐξαρτημάτων της, ὅτι ἐπειδὴ οἱ Ἑλληνες αυτοκρατορικοὶ μου ὑπῆκοοι ποὺ διαμένουν στὴ συνοικία «Βαρὸς» τῆς κομποπόλεως τῶν Γενιτσῶν δὲν ἔχουν ἱερά γιὰ τὴν ἐκτέλεση τῶν ἱερο-

1. Müdür. Σύμφωνα με τὸ Νομοθετικὸ Διάταγμα (nizamname) τοῦ 1292 (1876) τῆ διοίκηση τοῦ κάθε καζᾶ ἀποτελοῦσαν ἕνας müdür και τέσσερις ἀφρετοὶ πρόκριτοι ('aza). (Λεπτομέρειες βλ. στὸ ἄρθρο Nahiyeye τοῦ M. T a y y i b G ö k b i l g i n, Islam Ansiklopedisi).

τελεστιῶν τους, ἵκετεύουν καὶ ἐκλιπαροῦν νὰ τοὺς παραχωρηθῆ ἡ ὑψηλὴ μου ἄδεια νὰ χτίσουν καὶ νὰ οἰκοδομήσουν μιὰ ἐκκλησία...¹ νωοστί...¹ ἐπάνω σὲ ιδιόκτητα οἰκόπεδά τους, ποὺ βρίσκονται στὸ παραπάνω χωριό, μήκους τριάντα δύο πήχων, πλάτους εἴκοσι τεσσάρων καὶ ὕψους δέκα. Παρέχοντας τὴν ὑψηλὴ καὶ αὐτοκρατορικὴ μου ἄδεια γιὰ τὴν ανέγερση καὶ κατασκευὴ

Εἰκ. 2. Οἱ σημειώσεις στὴν πίσω ὄψη τοῦ φερμανίου.

κατὰ τὸν τρόπο αὐτὸ τῆς ἐκκλησίας ποὺ ἀναφέρθηκε, ἐξεδόθη αὐτοκρατορικὴ μου διαταγὴ καὶ ἀπεστάλη αὐτὴ ἡ σεβαστὴ, λαμπρὴ μου διαταγὴ ἀπὸ τὸ αὐτοκρατορικὸ μου Ντιβάνι, ἡ ὁποία περιέχει τὴν ἄδεια σύμφωνα μὲ τις αὐτοκρατορικὲς μου ἀπαιτήσεις. Ἐσεῖς ποὺ εἶστε ὁ βαλῆς ποὺ ἀναφέρθηκε καὶ ὁ ναῖπης καὶ ὁ μουφτῆς ποὺ μνημονεύθηκαν, καθὼς σᾶς γίνεται γνωστό, προσέξτε στὰ ζητήματα : νὰ μὴν ἐμποδίσῃ καὶ νὰ μὴν προβάλλῃ ἀντίσταση ὁποιοσδήποτε στὴν οἰκοδόμησι καὶ τὴν κατασκευὴ ὅπως παραπάνω διευκρινίσθηκε ἐκκλησίας μήκους τριάντα δύο πήχων, πλάτους εἴκοσι τεσσάρων καὶ ὕψους δέκα, μὲ τὸν ὄρο τὸ οἰκόπεδο ποὺ ἀναφέρθηκε νὰ εἶναι τελείας κυριότητος καὶ νὰ ἀνήκῃ στοὺς μνημονευθέντας ὑπηκόους καὶ νὰ μὴν ἔχουν τμήματά του καὶ ἄλλες ἐθνότητες, νὰ κτισθῆ ἡ ἐκκλησία στὸ νόμιμο καὶ πρὸς τὸ σκοπὸ αὐτὸ καθορισμένο τόπο, νὰ μὴν προκαλῆ κανένα κίνδυνο καὶ νὰ μὴ βλάβη ἀπολύτως κανένα· καὶ νὰ μὴ ληφθῆ γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἀπὸ κανένα οὔτε ἓνα ἄσπρο ἢ ἓνας κόκκος. Νὰ ἐμποδίζετε καὶ νὰ ἀποφεύγετε κάθε τι ἀντίθετο. Ἔτσι νὰ γνωρίζετε καὶ νὰ ὑπακούετε στὸ ἱερό μου σύμβολο. Γράφτηκε στὰ τέλη τοῦ ἱεροῦ Τζεμάζι οὐλ Ἐββέλ τοῦ ἔτους 1275².

Στὴν ἔδρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

1. Τὸ κείμενο κατεστραμμένο.

2. 26 Δεκεμβρίου 1858 - 6 Ἰανουαρίου 1859.

*Η μεταγραφή του με άραβικούς χαρακτήρες έχει ως εξής :

عبدالمجيد بن محمود خان
المستور دانا

I دستور مكرم مدير مخدم نظام العالم مدير امور اجسور
ملفكر النائب مقيم مهام الامام بالرائي النائب مهيمن
بمجان الدولة و الاعمال منيف ارکان السعادة والاحلال
المحققون بصوف عوانف الملك الاعلى مطحايله سلايك
ايالتي وانسى وزيرم غاكت باشا

2 ادام الله تعالى اجلاله و تدوة العلاء المحققين
بكيجه و اردار قناسي نائب و مقيس زيد علمها و
مفاخر الامائل و الاقران مدير خدا و بوجه مملكة زيد
قدرهم توفيق رفيع هيايون واصل اوليجي معلوم اولاك
بكيجه و اردار قناسي

3 واروشده متكى روم نمده شاهنامه اجراي آيين ايده جان
معدلوي اولديغندن قريه مرقومده كلن ملك غرضلوي
اوزريه اول اوتوز ايكي و عرسا بكري درت و قدا اون
ذراع اولور

4 . مجددا بر باب كليسا بنا و انشاسته مساعدته
سنتم ارزان تنصير اشاليكي شرفندن تيار و استرحام
اولديغي استابول و تواعير روم بتريغي جانيندن با
تفخير استعظا اولغور و گنسان مزبور اولوجيله بنا و
انشاسته

5 مساعدته سنه ملوكانه ارزان قشور امر هيايون شاهاندم
سوخ و صدور ايلمن اولغور متقاي مجعي اوزره رحمتي
حاور دنيان هيايوندن اشو ابو جليل الغنوم اندار
اولغدي سزكه والي سار و نائب و مخي و سائر موس
الهم سز معلومك اولدغه ذكر اولتان عرسه في الحديثه
6 ملك اولغوي نمده مرقومده اولديغي و ملت ساكوت
اشتراكي اولديغي و گنسان انشاسته محل و موقعه بر
كونه محزون و كمشيه ضرورت سمجدهسي بولنديغي حالده
بالاده بيان اولغدي و جيله

7 طول اوتوز ايكي و عرسا بكري درت و قدا اون زراع
اولمز اوزره بنا و انشاسته شهر شرفندن مطاعت و
مخالفت و توفيق ماسي و بوندن طول كمشيه بر احد و
بر حبه الدرلماسي خصوصيلريه درت

8 و خلانندن توف و مطاعت ايلمن سز تيميله بيلمن علامت
شريفه اعتنا قيم سز تحريرا في اواخر شهر جمادي الاول
سنه خمس و سيميس و مائتين و الف
مقام قشاستيه

Τό έγγραφο παρουσιάζει αρκετά ενδιαφέροντα σημεία. Και πρώτα αξιόπρσπεκτο είναι ότι σε μιá μεγάλη κωμόπολη, όπως τά Γενιτσά, με αρκετές χιλιάδες χριστιανικό πληθυσμό, που κατοικούσε σε πέντε συνοικίες¹, δέν υπάρχει εκκλησία ως τά μέσα του 19ου αιώνα. Ή έλλειψη αυτή δέν είναι τυχαία.

Πολύ πριν από τήν κατάληψη τής Θεσσαλονίκης είχαν εγκατασταθί στα Γενιτσά και στην περιοχή τους οί γαζήδες, οί προπομποί τών τακτικών στρατευμάτων τών Όθωμανών σουλτάνων. Άρχηγός αυτών τών άγωνιστών τής πίστewς» στην περιοχή αυτή ήταν ό περίφημος Γαζή Έβρενός μπέης, ένας από τους πιό δραστήριους στρατηγούς του σουλτάνου Μουράτ Α΄ (1362-1389). Οί απόγονοί του, μαζί με τίς οικογένειες Μιχάλογλου, Τουραζάν και Μαλκότσογλου, άποτελοΰσαν τους πατροπαράδοτους άρχηγούς τών γαζήδων τής όθωμανικής αυτοκρατορίας. Αυτοί τους όδηγοΰσαν στις καταστρεπτικές επιδρομές, που τακτικά επιχειροΰσαν στις χώρες τών «άπίστων» με σκοπό τή λαφυραγωγία και τή σύλληψη αιχμαλώτων. Στόν Γαζή Έβρενός μπέη, στόν όποιο ή τουρκική παράδοση άποδίδει τήν κατάκτηση σχεδόν κάθε σημαντικής πόλης τής Μακεδονίας, ό σουλτάνος είχε παραχωρήσει για άνταμοιβή τών ύπηρεσιών του πολλές εκτάσεις σε διάφορα σημεία τής αυτοκρατορίας. Ή μεγαλύτερη άπ' αυτές ήταν ή περιοχή κοντά στις έκβολές του Άξιου, όπου υπήρχε σημαντικός άριθμός χωριών². Τίς εκτάσεις αυτές ό Γαζή Έβρενός και οί γιοί του φρόντισαν να τίς κάνουν βακούφια, άφιερώματα δηλαδή σε κάποιο άγαθοεργό σκοπό, και να καθορίσουν στο άφιερωτήριο έγγραφο ότι «διαχειριστής» (mütevelli) τών βακουφίων αυτών θά ήταν πάντοτε κάποιος άπόγονός τους. Με τόν τρόπο αυτό εξασφάλιζαν όχι μόνο τήν άπαλλαγή τους άπό κάθε φορολογία, αλλά και τήν παραμονή τών κτημάτων στα χέρια τής οικογενείας άποκλείοντας τήν πιθανή κατάσχεσή τους άπό τό σουλτάνο, πράγμα που δέν ήταν σπάνιο.

Τά εισοδήματα τών βακουφίων αυτών ξοδεΰονταν για τή συντήρηση τών τζαμιών, τών σχολείων, τών λουτρών, τών πτωχοκομείων και τών άλλων φιλανθρωπικών ιδρυμάτων που ό Γαζή Έβρενός και οί απόγονοί του έχτισαν στα Γενιτσά. Έκει βρίσκονταν και οί τάφοι του γενάρχη και τών άπογόνων του, που σώζονταν για αρκετά χρόνια και μετά τήν άπελευθέρωση τής πόλης τό 1912 άπό τόν έλληνικό στρατό. Ή πόλη λοιπόν άποτελοΰσε ιερό χώρο, καθώς είχε καταστή τό λατρευτικό και φυλετικό κέντρο τών Γιουρούκων γαζήδων, που ό Γαζή Έβρενός μπέης είχε φέρει μαζί του, κυρίως άπό τό

1. Οί συνοικίες αυτές όνομάζονταν Πορόι, Μπουτσάβα, Τζουμρά (σημερινή Άγ. Κων/νου), Βαρός (Μητροπόλεως ή Συντριβανίου) και Κάτω μαχαλάς (Zir mahale).

2. Κατά τόν Félix Beaujour, Tableau du commerce de la Grèce, Paris 1800, τ. 1. σ. 113, τά χωριά αυτά ήταν 96.

Σαρουχάν, και είχε εγκαταστήσει σε διάφορα μέρη της Μακεδονίας¹.

Αυτοί οι ενlād-i fatihan (ἀπόγονοι των κατακτητών), που έφεραν τον τίτλο αυτό με υπερηφάνεια και αποτελούσαν ιδιαίτερη τάξη μέσα στην όθωμανική αυτοκρατορία², με κανέναν τρόπο δεν μπορούσαν ν' άνεχθούν την ύπαρξη ιερού των «άπίστων» στον ίδιο χώρο, όπου βρισκόταν θαμμένος ό ζακουσμένος άρχηγός τους³. Οί Χριστιανοί λοιπόν κάτοικοι των Γενιτσών, για νά έκκλησιάζονται και νά έκτελούν τά θρησκευτικά τους καθήκοντα ήταν ύποχρεωμένοι νά πηγαίνουν στην έκκλησία του 'Αγίου 'Αθανασίου στο κοντινό χωριό Πηλορήγι (σημερινό Πενταπλάτανο). Κι αυτή όμως βρισκόταν μέσα σε μιá χαράδρα, για νά μήν προκαλή ή θέα της την ιερή άγανάκτηση του περαστικού φανατικού Μουσουλμάνου.

Στά μέσα όμως του 19ου αιώνα ή κατάσταση είχε αλλάξει σημαντικά. Οί επανειλημμένες ήττες του όθωμανικού στρατού κατά τους προηγούμενους αιώνες και οί πιέσεις που άσκούσαν οί Μεγάλες Δυνάμεις στην όθωμανική κυβέρνηση είχαν ύποχρεώσει την τελευταία ν' αναλάβη προσπάθειες για τη μεταρρύθμιση και άνανέωση του διοικητικού και στρατιωτικού μηχανισμού της χώρας. Οί μεταρρυθμιστικές αυτές προσπάθειες, που είναι γνωστές με τό όνομα Τανζιμάτ, άρχισαν κυρίως με τη δημοσίευση του αυτοκρατορικού Διατάγματος (Χάτι Χουμαγιούν) του Γκιουλχανέ τό 1839. Οί προσπάθειες άνανέωθηκαν με ένα νέο βασικό διάταγμα, τό Χάτι σερίφ του 1856. Με τό διάταγμα αυτό ή όθωμανική κυβέρνηση εξέφραζε την επιθυμία της νά προβή σε σημαντικές κοινωνικές μεταρρυθμίσεις μέσα στο κράτος. Ειδικά τό τελευταίο διάταγμα ύποσχόταν τη θρησκευτική έλευθερία και την προστασία των θρησκευτικών προνομίων των μη μουσουλμάνων ύπηκόων της αυτοκρατορίας. Καθόριζε άκόμη ότι δεν θά έπρεπε νά χρησιμοποιούνται στα έπίσημα έγγραφα έκφράσεις, που θά μπορούσαν νά προσβάλουν κατά όποιονδήποτε τρόπο τους ύπηκόους αυτούς. Έπωφελούμενοι, όπως φαίνεται, από την κατάσταση αυτή οί Έλληνες κάτοικοι των Γενιτσών ζήτησαν άμέσως νά τους χορηγηθ ή άδεια νά άνεγείρουν την έκκλησία που επιθυμούσαν από

1. Για την εγκατάσταση των Γιουρούκων στη Μακεδονία και Θεσσαλία βλ. Μ. Ταγυί b G ö k b i l g i n, Yürükler, Tatarlar ve Evlād-i Fātihan, Istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınlarından No. 748, Istanbul 1957, σ. 13, 75. Έπίσης 'Α π. Β α κ α λ ο π ο ύ λ ο υ, 'Ιστορία του Νέου Έλληνισμού, τ. Α', σ. 218 - 219 και 220, όπου και σχετική βιβλιογραφία.

2. Μ. Τ. G ö k b i l g i n, έ.ά., σ. 256 κ.έ.

3. 'Ο γνωστός Τούρκος ταξιδιώτης του 17ου αιώνα και συγγραφέας του «'Οδοιπορικού» (Seyahatname) Έβλιγιιά Τσελεπή, περιγράφοντας με λεπτομέρειες τά Γενιτσά, (τ. 8ος, Κωνσταντινούπολις 1928, σ. 170-176) δεν άναφέρει την ύπαρξη έκκλησίας, ενώ δεν παραλείπει ποτέ νά σημειώσει σ' άλλες πόλεις τον αριθμό τουλάχιστο των έκκλησιών τους.

πολόν καιρό. Δέν γνωρίζουμε ἄν και σέ παλιότερη ἐποχή εἶχαν ζητήσει παρόμοια ἄδεια, πού δέν τούς δόθηκε. Εἶναι ὅμως πολὺ πιθανό.

Τὸ φερμάνι πού παραχωροῦσε τὴν ἄδεια τῆς ανέγερσεως τοῦ ναοῦ θὰ πρέπει, ὅπως ἦταν συνήθεια, νὰ παραδόθηκε στὰ χέρια ἐνὸς ἀπὸ τοὺς ἐνδιαφερομένους (σώζεται ἀκόμη ἡ θήκη ἀπὸ κόκκινο δέρμα, ὅπου ἦταν τοποθετημένο). Ἀντίγραφὸ τοῦ θὰ ὑπάρχει ἀσφαλῶς στὸ σχετικὸ «τεφετέρν» πού κρατοῦσαν στὸ Αὐτοκρατορικὸ Ντιβάνι¹. Ἀκόμα, γιὰ νὰ καταστή ἔγκυρη μιὰ παρόμοια διαταγὴ, θὰ ἔπρεπε νὰ καταχωρηθῆ καὶ στὸ σχετικὸ κώδικα («sicil») τοῦ καδῆ τοῦ τόπου. Τὴν καταχώρηση αὐτὴ δέν μπορούμε δυστυχῶς νὰ τὴν ἐπιβεβαιώσουμε, γιὰ τὴν τουρκικὰ ἀρχεῖα τῶν Γενιτσῶν καταστράφηκαν κατὰ τὴν εἴσοδο τῶν ἐλληνικῶν στρατευμάτων στὴν πόλη τὸ 1912. Παρόμοια καταχώρηση δέν βρήκα στοὺς κώδικες τοῦ καδῆ τῆς Θεσσαλονίκης. Τὸ οἰκόπεδο πάνω στὸ ὁποῖο κτίσθηκε ἡ ἐκκλησία τὸ παρεχώρησαν ἡ οἰκογένεια Χρήστου Χατζηδημητρίου, καθὼς καὶ ἄλλες πού κατεῖχαν γειτονικὰ οἰκόπεδα, καὶ ἡ ανέγερση τῆς ἐκκλησίας (εἰκ. 3-4) ἄρχισε ἀμέσως μὲ προ-

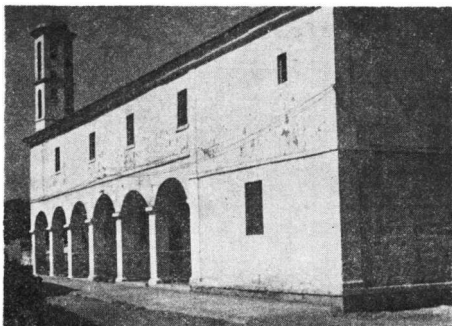
---

1. Ὅπως ἔχει ἐξακριβωθῆ, στὸ Ντιβάνι κρατοῦσαν σέ εἰδικούς κώδικες ἀντίγραφα τῶν φερμανίων, πού ἐκδίδονταν σχετικὰ μὲ τὴν παραχώρηση ἀδείας γιὰ τὴν ανέγερση ἢ ἐπισκευὴ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν σχολειῶν τῶν χριστιανῶν ὑπὸ τὸν ἴδιον ἄποστολῶν. Στὰ ἀρχεῖα τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Ντιβανίου (Divan -i Hümayun), πού σήμερα φυλάσσονται στὸ ἀρχεῖο τοῦ Τουρκικοῦ Ὑπουργείου Προεδρίας τῆς Κυβερνήσεως (Başvekalet Arşivi), οἱ κώδικες μὲ ἀριθμὸ 1 MHD καὶ ἀριθμὸ σειρᾶς 1-7 περιέχουν ἔγγραφα τοῦ εἴδους αὐτοῦ ἀπὸ τὸ 1869 ὡς τὸ 1921. Τὰ προγενέστερα ἔγγραφα εἶναι καταχωρημένα στοὺς κώδικες πού εἶναι γνωστοὶ μὲ τὸ ὄνομα Mühimme defterleri (κώδικες τῶν σπουδαίων ζητημάτων). Σ' αὐτοὺς καταχωροῦνταν τὰ ἀντίγραφα τῶν φερμανίων πού ἐκδίδονταν γιὰ κάθε εἴδους ὑπόθεση τοῦ κράτους. Ὑπάρχουν 263 τέτοιοι κώδικες τῶν ἐτῶν 1553 ὡς 1869. Ὑπάρχουν ἀκόμη σέ δύο τόμους εὑρετήρια τῶν φερμανίων γιὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ σχολικὰ ζητήματα ἀπὸ τὸ 1713 καὶ μετὰ. Στὰ εὑρετήρια αὐτὰ τὰ ζητήματα εἶναι καταχωρημένα κατὰ περιοχῆς· ἀνάμεσα σ' αὐτὲς εἶναι καὶ οἱ περιοχῆς τοῦ Αἰγαίου Πελάγους (Cezayir-i Bahr-i Şefid), τῆς Ἀδριανουπόλεως, τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν Ἰωαννίνων καὶ τοῦ Μοναστηρίου. Στὸ ἴδιο Başvekalet Arşivi ἀπόκεινται καὶ οἱ κώδικες τοῦ «Γραφείου Ἐπισκόπων» (Piskopos Halifeliği Kalemii) τῆς «Διευθύνσεως Οἰκονομικῶν Διαταγῶν» (Evamir-i maliye Kalemii) τοῦ Ὀθωμανικοῦ «Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν» (Bâb-i Desteri). Οἱ κώδικες αὐτοὶ μὲ στοιχεῖα KPT 2539-2541/33 περιέχουν ἀντίγραφα φερμανίων τῶν ἐτῶν 1641-1837. Τὰ μεταγενέστερα φερμάνια εἶναι καταχωρημένα στοὺς κώδικες τοῦ Divan-i Hümayun. (Γιὰ τὸ περιεχόμενο γενικὰ τῶν ἀρχείων τοῦ Ὑπουργείου Προεδρίας Κυβερνήσεως βλ. Midhat Sertoğlu, Muhteva Bakımından Başvekalet Arşivi (Τὸ Ἀρχεῖο τοῦ Ὑπουργείου Προεδρίας τῆς Κυβερνήσεως ἀπὸ τὴν ἄποψη τῶν περιεχομένων του), Ἄγκυρα 1955, Ἐκδόσεις τῆς Σχολῆς Γλώσσης καὶ Ἱστορικῆς Γεωγραφίας τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἄγκυρας, ἀρ. 103. Βλ. ἐπίσης Ö. L. Barkan, ἄρθρο Daftar-i Khakani, The Encyclopaedia of Islam, ἐκδ. Β', τ. β', σ. 81-83. Ἐπίσης βλ. B. Lewis, Notes and Documents from the Turkish Archives, Jerusalem 1952, Oriental Notes and Studies, published by the Israel Oriental Society, ἀρ. 3.

σωπική προσφορά όλων τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς πόλης¹. Ταυτόχρονα κτίσθηκε καὶ διώροφο σχολεῖο κοντὰ στὴν ἐκκλησία². Ἐκεῖ κοντὰ ἀκόμη ὑπῆρχε καὶ εὐρύχωρο κτήριο (εἰκ. 5), ποὺ χρησίμευε γιὰ ἔδρα τοῦ Μητροπολίτη κατὰ τὸ διάστημα τῆς παραμονῆς του στὰ Γεντισιά. Τὰ ἔξοδα ὁμως

Εἰκ. 3. Ἡ εἴσοδος τῆς ἐκκλησίας.

Εἰκ. 4. Ἡ νότια πλευρὰ τῆς ἐκκλησίας.

1. Οἱ διαστάσεις τῆς ἐκκλησίας εἶναι λίγο μεγαλύτερες ἀπὸ αὐτὲς ποὺ σημειώνονται στὸ φερμάνι. Εἶναι 23 × 30,80 μέτρα.

2. Τὸ σχολεῖο κήκε τὸ 1888 καὶ ξανακτίσθηκε λίγο ἀργότερα.

τῆς κατασκευῆς ὄλων αὐτῶν ἦταν, φαίνεται, ἀνώτερα τῶν οἰκονομικῶν δυνάμεων τῶν κατοίκων καὶ ἡ ἀποπεράτωσή τους πιθανὸν νὰ ἐγινε μὲ τὴ χρηματικὴ συνδρομὴ τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ εὐεργέτη Σίμωνος Γεωργίου Σίνα¹.

Πότε ἀκριβῶς τελείωσε ἡ οἰκοδόμησις καὶ πότε ἐγιναν τὰ ἐγκαίνια τοῦ

Εἰκ. 5. Τὸ μητροπολιτικὸ κτήριο ὅπως εἶναι σήμερα.

ναοῦ δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστό. Ὁ Χατζηκυριακοῦ² γράφει ὅτι ἡ ἐκκλησία, «μεγάλῃ καὶ εὐρύχωρῃ» κτίσθηκε τὸ 1867 μαζί μὲ τὸ σχολεῖο, ποῦ ἦταν πέτρινο καὶ χωρισμένο σὲ δύο τμήματα, ἀρρένων καὶ θηλέων. Ἴσως τὴ χρονιά ἐκείνῃ νὰ ἐγιναν τὰ ἐγκαίνια. Στὰ ἀρχεῖα ἀκόμη τῆς ἐκκλησίας ὑπάρχει ἓνας μεταγενέστερος κώδικας μὲ τὸν τίτλο «Ἐκκλησιαστικὸν Κτηματολόγιον». Σ' αὐτὸν εἶναι σημειωμένες οἱ ἐκκλησίες καὶ τὰ σχολεῖα τῶν Γενιτσῶν καὶ τῶν

1. Βλ. Ζώτου Μολοσσοῦ, Δρομολόγιον τῆς Ἑλλ. Χερσονήσου. τεῦχος, 5. Μακεδονία καὶ Σερβία, Ἀθήναι 1887 (Ἡπειρωτικαὶ Μακεδονικαὶ Μελέται, τ. Δ'), σ. 275. «Ὁ Σίνας ἔκτισε μίαν λαμπρὰν ἐκκλησίαν, δύο σχολεῖα δημοτικά ἀρρένων καὶ θηλέων καὶ ἐν ἑλληνικὸν δι' ἀμφοτέρα διατηρούμενα δαπάναις τοῦ Σίνα προκισθέντων». Ἀσφαλῶς ὁ Ζώτος Μολοσσὸς ὑπερβάλλει τὴ γενναιοδωρία τοῦ Σίνα. Ἡ μέχρι αὐτοθυσίας προφορὰ τῶν Ἑλλήνων, ἀκόμη καὶ τῶν πιὸ φτωχῶν, γιὰ παρόμοια ἰδρύματα εἶναι γνωστὴ. Ἄλλωστε στὸ «Ἐκκλησιαστικὸν Κτηματολόγιον» τῆς Ἐκκλησίας, ποῦ ἀναφέρεται παρακάτω, δὲν σημειώνεται ὁ Σίνας ὡς δωρητῆς ἢ εὐεργέτης, οὔτε ὑπάρχει καμιά τέτοια παράδοσις στοὺς κατοίκους τῆς πόλης.

2. Γ. Χατζηκυριακοῦ, Σκέψεις καὶ ἐντυπώσεις ἐκ περιοδείας ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν (1905-1906). Δευτέρα Ἐκδόσις, ΕΜΣ, ΙΜΧΑ ἀρ. 58, Θεσσαλονίκη 1962, σ. 20 κ.έ.

χωριῶν τῆς περιφέρειας τους πού ἀνήκαν στὴν ὀρθόδοξη ἐκκλησία καὶ παραμένουν πιστὰ ἢ ἔχουν ἀκολουθήσει τὸ σχίσμα¹. Ὁ κώδικας μᾶς δίνει καὶ τὰ σύνορα τῆς ἐκκλησίας. Πρὸς βορρᾶν βρίσκεται ἡ οἰκία Βασιλείου Κιρίτς, πρὸς Νότον ἡ οἰκία Μποσκαίων, πρὸς Ἄνατολὰς δρόμος καὶ πρὸς Δυσμᾶς ἡ οἰκία Κοῦσε-Κόλτσε Στουγιάν καὶ Γεωργίου Δῆμτσε. Οἱ δύο τελευταῖες οἰκογενεὶες εἶναι ἀνάμεσα σ' αὐτὲς πού πρόσφεραν δωρεὰν μέρος τοῦ οἰκοπέδου γιὰ τὴν ἀνάγερση τῆς ἐκκλησίας. Ὡς τρόπο προελεύσεως τῆς ἐκκλησίας ἀναφέρει ὅτι κτίσθηκε «διὰ συνδρομῶν τῶν Ἑλληνοορθοδόξων». Σημειώνεται ἀκόμη ὅτι ὁ τίτλος ἰδιοκτησίας τοῦ ναοῦ εἶναι «αὐτοκρατορικὸν φερμάνιον» καὶ ὅτι ὁ τίτλος αὐτὸς ἔχει ἐκδοθῆ «ἐπ' ὀνόματι τοῦ Πατριαρχείου». Τέλος στὴ στήλη τῶν παρατηρήσεων σημειώνεται ὅτι ἡ «ἐκκλησία ἀπὸ τῆς ἀνεγέρσεώς της καὶ μέχρι σήμερον λειτουργεῖ ἑλληνιστί». Δὲν μποροῦμε φυσικὰ νὰ παραδεχθῶμε ὅτι ἡ χρονολογία 1852 πού ἀναφέρει εἶναι σωστὴ, μιά πού τὸ φερμάνι πού δίνει τὴν ἄδεια ἀνεγέρσεώς της ἔχει ἐκδοθῆ στὰ τέλη τοῦ 1858². Πάντως οἱ εἰκόνες πού ὑπάρχουν στὸ ναὸ χρονολογῶνται κυρίως ἀπὸ τὸ 1860 καὶ ἔπειτα. Ὑπάρχουν καὶ μερικὲς μὲ χρονολογία 1846, ἀλλὰ αὐτὲς θὰ πρέπη νὰ ἔχουν μεταφερθῆ ἀπὸ ἄλλες ἐκκλησίες.

Ἐδῶ θὰ πρέπη νὰ προσθέσουμε καὶ τὰ ὅσα μοῦ ἀνέφεραν κάτοικοι τῶν Γενιτσῶν γιὰ τὴν ἀνάγερση τοῦ καμπαναριοῦ, πού εἶναι μεταγενέστερο κτίσμα: «Ὅταν ἐπίτροπος τοῦ μητροπολίτη Βοδενῶν ἦταν ὁ ἐπίσκοπος «Λίτης» Ἀλέξανδρος³, συναντήθηκε στὰ Γενιτσά μὲ τὸ διοικητὴ (Καϊμακάμη), πού

1. Ἀπὸ σημείωση στὴ σελίδα ὅπου ἀναγράφεται ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου στὸ χωριὸ Ράμελ συμπεραίνουμε ὅτι τὸ κτηματολόγιο αὐτό, πού δὲν εἶναι χρονολογημένο, πρέπει νὰ καταρτίσθηκε μετὰ τὸ 1908. Ἐκεῖ σημειώνεται ὅτι ἡ ἐκκλησία αὐτὴ «ἐκτίσθη συνδρομῇ τῶν ἑλληνοορθοδόξων ἀπὸ εἰκοσιπενταετίας κατελήφθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, αἰτίνες (sic) τὸ 1906 ἐπανελθόντες εἰς τὰ πάτρια ἐλειτούργουν ἑλληνιστί ἐπὶ δύο ἔτη, ὅποτε καὶ πάλιν συνεπέειρα πурπολήσεως τοῦ χωριοῦ ὑπὸ τῶν κοιμητηζήδων προσεχώρησαν εἰς τὸ σχίσμα».

2. Τὸ Κτηματολόγιο ἀναγράφει ἀκόμα ὅτι στὴν ἴδια ἐνορία ὑπάρχει ἓνα οὐλοῖο πού κτίσθηκε «διὰ συνδρομῶν τῶν ἑλληνοορθοδόξων» καὶ παραμένει ἑλληνικό. Ἀναγράφεται ἀκόμα ὅτι καὶ τὸ κτήριο τῆς Μητροπόλεως κτίσθηκε «διὰ συνδρομῶν τῶν Ἑλληνοορθοδόξων», ὁ κτηματικὸς φόρος πού πληρώνει ἀνέρχεται σὲ 107 γρόσια καὶ ἡ ἀπόδειξη πληρωμῆς ἐκδίδεται ἐπ' ὀνόματι τῶν κατὰ καιροὺς ἐπιτρόπων τῆς ἐκκλησίας. Τέλος στὸν ἴδιο κώδικα οἰμειώνονται τὰ διάφορα κτήματα πού ἀποτελοῦσαν περιουσία τῆς ἐκκλησίας, τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ὅποια προέρχονται ἀπὸ δωρεὰς διαφόρων οἰκογενειῶν. Ἀξιοπρόσεκτη εἶναι ἡ μνεῖα τοῦ κισλά, τῆς χειμερινῆς δηλαδὴ βοσκῆς «παρὰ τὴν πόλιν τῶν Γενιτσῶν». Περιέργη εἶναι ἡ σημείωση ὅτι ἡ βοσκὴ αὐτὴ, πού ἀπλώνεται ἀπὸ τὴν πόλη ὡς τὸ χωριὸ «Πηλουρίκιον», τὸ χειμερινὸ Πηλογήρι, «ἔδωρήθη ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ Γενιτσῶν».

3. Ὁ ἐπίσκοπος «Λίτης» Ἀλέξανδρος χρημάτισε ἐπίτροπος τοῦ μητροπολίτη Βοδενῶν Ἰεροθέου (1875-1896) ἀπὸ τὸ 1879 ὡς τὸ 1893, ὅπως ἐξάγεται ἀπὸ τοὺς κώδικες τῆς Μητροπόλεως. Ἡ ἐπισκοπὴ Λίτης καὶ Ρενδίνης υπαγόταν στὴ μητρόπολη Θεσσαλονίκης.

ἦταν παλιὸς φίλος του· ἀμέσως τοῦ ζήτησε γιὰ χάριη τὴν ἄδεια νὰ κτισθῆ τὸ καμπαναριό. Αὐτὸς τοῦ τὴν παραχώρησε πρόθυμα καὶ ἡ καμπάνα παραγγέλθηκε στὴν Ὁδησσό. Στὴν ἐγκατάστασή της ὅμως ἀντιτάχθηκαν μ' ὅλες τους τὶς δυνάμεις οἱ ντόπιοι Τοῦρκοι ἀπειλώνοντας ὅτι θὰ τὴν ἐμποδίσουν καὶ μετὰ τὰ ὅπλα ἀκόμη. Τελικὰ τὸ ἐγκαίνια ἔγιναν γύρω στὸ 1880 μετὴ τὴν προστασία τοῦ τουρκικοῦ συντάγματος πυροβολικοῦ, ποῦ ἔδρα του εἶχε τὰ Γεντισά.

Ἡ ἐκκλησία διατηρεῖται σὲ καλὴ κατάσταση καὶ ἐκτὸς ἀπὸ ἐπικονιάσεις δὲν ἔχει ὑποστῆ ἄλλη μεταβολή. Τελευταῖα μόνο ἀντικαταστάθηκε τὸ τέμπλο ποῦ ἦταν ξυλόγλυπτο, παρόμοιο μετὴ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου στὴ Θεσσαλονίκη.

Εἶναι ἀναμφισβήτητη ἡ ἀκτινοβολία ποῦ εἶχαν τὰ ἱδρύματα αὐτὰ καθὼς καὶ ὁ ρόλος ποῦ ἐπαιζαν στὴν τόνωση τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως τῶν κατοίκων τῆς πόλης¹. Δυστυχῶς δὲν σώζονται τὰ βιβλία καὶ οἱ κώδικες τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν σχολείων, ποῦ θὰ μᾶς ἔδιναν πολὺτιμες πληροφορίες γιὰ τὴ δράση τους. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνα ἡ σλαβικὴ προπαγάνδα ἄρχισε νὰ δρᾷ καὶ στὴν περιοχὴ αὐτή. Καὶ πρῶτοι οἱ Σέρβοι ἱδρυσαν σχολεῖο μέσα στὴν πόλη. Ἡ προσπάθεια αὐτὴ δὲν παρουσίασε ἐπιτυχία καὶ ἡ σχολὴ ἔκλεισε. Τὸ 1902 ἱδρύθηκε βουλγαρικὸ σχολεῖο καὶ ἡ βουλγαρικὴ προπαγάνδα ἄρχισε μετὰ ὅλα τὰ δυνατὰ μέσα. Βουλγαρικὴ ἐκκλησία στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου κτίσθηκε μόνο τὸ 1908 μετὰ 1909. Ἐπίσης ἡ καθολικὴ προπαγάνδα ἔκτισε δική της ἐκκλησία τοῦ Πέτρου καὶ Παύλου. Οἱ προσπάθειες ὅμως αὐτὲς ὄχι μόνον δὲν ἀμαυρώνουν, ἀλλὰ ἀντίθετα τονίζουν ἀκόμη περισσότερο τὴν παρουσία τοῦ ἑλληνικῆς συνειδήσεως πληθυσμοῦ τῶν Γεντισῶν.

Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Μακεδονίας

ΒΑΣΙΛΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

1. Γιὰ τὴν ἑλληνικὴ κοινότητα ὁ Γ. Χατζηκυριακοῦ, ἑ.ἀ., σ. 21, γράφει: «Ἡ ἡμετέρα κοινότης περιλαμβάνει κυμαίνόμενον πληθυσμὸν ἐκ 500-600 οἰκογενειῶν, λαλουσῶν τὸ γνωστὸν Σλαυόηχον γλωσσικὸν ἰδίωμα, ὃν πολλοὶ μετέστησαν εἰς τὸ Βουλγαρικὸν οὐχίμα δόλω καὶ βία τῆς Βουλγαρικῆς ἐταιρείας. Πολλοὶ τούτων κατ' ἐπανάληψιν ἀπεσχίσθησαν καὶ πάλιν μετανοήσασαι ἐπανήλθον εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν. Περὶ τὰς 150 - 200 μόνον διεκρίθησαν ἐπὶ ἀναλλοιώτῳ πίστει καὶ ἀφοσιώσει εἰς τὴν πατρῶαν θρησκείαν, αἱ ὁποῖαι εἶναι καὶ αἱ μᾶλλον διακρινόμεναι ἐπὶ εὐπορίᾳ καὶ μορφώσει». Σὲ κώδικα τοῦ 1881 τῆς Μητροπόλεως Βοδενῶν σημειώνεται ὅτι ἡ πόλη τῶν Γεντισῶν ἔχει 300 «οτεφανα», οἰκογένειες δηλαδὴ, πιστὲς στὴν ὀρθοδοξία.

RÉSUMÉ

Basil Dimitriadis, Un firman pour la construction de la première église de Yenitsa.

Le firman qui est publié ici est daté de 1858 et donne la permission aux Grecs habitants de Yenitsa (Vardar Yenicesi) de faire construire une église. Le firman est donné après demande du Patriarche de Constantinople et stipule les formes et mesures de l'église. Il donne l'ordre que cette église soit élevée sur un terrain qui appartient exclusivement aux Grecs et non à des personnes d'autres nationalités. C'est à cause du fanatisme religieux des descendants des «Gazis» que Yenitsa a manqué d'église jusqu'à cette époque. Ceux-ci étaient des guerriers musulmans qui s'étaient installés à Yenitsa à la suite du fameux Gazi Evrénos Bey, chef guerrier du Sultan Murat 1er. La ville était un centre religieux où se trouvait le tombeau de Gazi Evrénos Bey, ainsi que les monuments religieux et autres œuvres d'utilité publique, dont lui-même et ses fils étaient les fondateurs. Les Grecs chrétiens habitants de Yenitsa ont profité des réformes sociales apportées par la période de Tanzimat à l'Empire Ottoman au milieu du XIXe siècle, pour demander le permis de construire leur première église. En même temps ils furent construire l'école. La date de la fin des travaux de ces deux bâtiments n'est pas connue. Plus tard fut construit le clocher; ensuite, quand la propagande slave commence son œuvre en cette ville, fut créée, d'abord une école serbe, puis une école bulgare et c'est seulement au début du XXe siècle que fut construite l'église bulgare et l'église catholique.